

УДК 94(477)«1920»

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКА-РАДЯНСЬКА ВІЙНА 1920 РОКУ: С. ПЕТЛЮРА І Ю. ПІЛСУДСЬКИЙ

Зінкевич Р.Д.

Національний університет «Львівська політехніка»

Досліджено події українсько-польсько-радянської війни 1920 р. та роль у ній С. Петлюри та Ю. Пілсудського. Показано співпрацю українців і поляків в боротьбі проти більшовиків а також проблеми які виникли у взаєминах двох народів у згаданий період. Дано оцінки та ставлення двох лідерів держав до подій, що відбувалися в Україні у 1920 р. Показано наслідки війни для України і Польщі. Висвітлено те, як вплинули ці події на подальше українсько-польське порозуміння, якого досяг Симон Петлюра.

Ключові слова: українсько-польсько-радянська війна 1920 р., С. Петлюра, Ю. Пілсудський, українсько-польські стосунки, Армія УНР.

Постановка проблеми. Якщо взяти минуле українського і польського народів, можна знайти не тільки негативні сторінки відносин між двома народами, а також факти їхньої співпраці у боротьбі із зовнішнім ворогом. Зараз, коли велика увага приділяється конфліктам і непорозумінням між нашими народами у минулому, важливе значення мають події і явища співпраці двох народів у боротьбі проти спільного ворога, який загрожував існуванню української та польської держав. Яскравим прикладом цього служить співпраця, дружба, єдність і бойове побратимство українців і поляків у боротьбі «за нашу і вашу свободу» на підставі Варшавського договору 1920 року. Це проявилось у спільному поході на Київ під проводом Голови Директорії і Головного отамана військ УНР Симона Петлюри і Начальника Польської держави Юзефа Пілсудського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній українській та польській історіографії є різні погляди на значення Варшавського договору 1920 р. і ролі військової конвенції та спільного походу проти більшовиків, що окупували Україну. Також зараз поширені стереотипи про слабкість армії УНР у той час, про те, що вона повністю контролювалася польським військовим керівництвом і не могла вести самостійних військових дій. Такі оцінки є вкрай неправдивими і більше грішать домислами та емоціями. Питання українсько-польсько-радянської війни та відносин між С. Петлюрою та Ю. Пілсудським висвітлювали у своїх працях мемуаристи (О. Доценко, І. Мазепа, О. Шульгін, С. Шелухін), сучасні українські дослідники (С. Литвин, В. Голубко, Б. Гудь, М. Литвин, Т. Зарецька, З. Баран, І. Срібняк, М. Кучерепа, В. Верстюк та ін.), польські дослідники (Є. Томчик, О. Краківський, Ч. Гжеляк, М. Прушинський, В. Єджевич, Я. Цісек, В. Сулея, С. Стемпень та ін.), які мають різні думки стосовно даних подій.

Мета статті полягає у висвітленні подій українсько-польсько-радянської війни 1920 р. та ролі у ній С. Петлюри та Ю. Пілсудського. Показати, як співпрацювали українці і поляки у боротьбі проти більшовиків, а також висвітлити проблеми, які виникли у взаєминах двох народів у згаданий період. Дати оцінки та показати ставлення двох лідерів держав до подій, що відбувалися в Україні у 1920 р. і які вони мали наслідки. Актуальність даної теми також зумовлена тим, що попри тривале дослідження історії національно-

визвольних змагань 1917–1921 рр. і сьогодні вона містить численні «білі плями», які викликають суперечливі оцінки в істориків. Однією з таких «білих плям» є українсько-польська співпраця у українсько-польсько-радянській війні 1920 р.

Викладення основного матеріалу. Зразу після підписання польсько-української угоди 25 квітня розпочався наступ союзних сил на Україну. Зрозуміло, що в Україні по різному відносилися до цих подій, а особливо до факту переходу кордонів польськими військовими силами. Простому народові, втомленому громадянською війною, зміною урядів, важко було зрозуміти, навіщо ще й поляки прийшли на його землю. Та ще давала про себе знати вікова підозра українців до поляків. Тому в цей же день, коли польська армія перейшла український кордон, С. Петлюра звернувся до українського народу з відозвою, в якій сказав, що Польща прийшла на допомогу Україні як союзник у боротьбі з «московськими, більшовицькими окупантами». Він підкреслював, що польські війська одразу ж після цієї війни повернуться до своєї батьківщини. Далі він говорив: «Народе український! Спільною боротьбою заприязнених армій – української та польської – ми виправимо помилки минулого, а кров, пролита вкупі в боях проти давнього історичного ворога – Московщини, яка зруйнувала колись Польщу і занастала Україну, освятить нову добу заприязнених відносин українського та польського народів» [1, с. 22].

Також з відозвою до українців звернувся Ю. Пілсудський. Її текст був підготований майором І. Матушевським. Він писав, що польські війська прийшли на допомогу в боротьбі проти загарбників, і що разом з ними в Україну повертаються українські загони на чолі з Отаманом Петлюрою. Польська армія залишиться в Україні тільки на час, коли владу візьме український уряд, визнаний українським народом. Тоді польський солдат повернеться додому, виконавши велику місію боротьби за свободу народів. Маршал закликав українців та всіх жителів цих земель допомагати військам Польщі в їх кривавій боротьбі за життя та свободу [2, с. 177].

Надаючи підтримку Україні, польський провід водночас використовував у своїх цілях несприятливу для українців політичну ситуацію, скрутне фінансове та військово-становище, відсутність міжнародної підтримки для Української державності. Окрім того, союз Пілсудського – Петлюри, який ґрунтувався здебільшого

на особистих домовленостях і викликав гостру опозицію як серед українців, так і серед поляків, був малоефективний через взаємну недовіру. Польська сторона не дозволила розбудувати та укомплектувати українські збройні сили, які брали участь у поході на Київ. Очікуваного антибільшовицького повстання, яке мало підтримати українсько-польську військову кампанію, не відбулося. Українське населення з великою недовірою поставилося до нового союзника Української Народної Республіки – Польщі [3, с. 71-71].

5 травня С. Петлюра і Ю. Пілсудський зустрілися в Бердичеві на вокзалі, Ю. Пілсудський прибув туди першим. Коротка розмова відбулася у потязі польського головнокомандувача [4, с. 114-115]. В цей день була проведена в Бердичеві нарада польського штабу. Ю. Пілсудський після обговорення суто військових питань обмірковував українську тему. «Я поставив на карту останню можливість зробити щось на користь майбутньої Польщі, цим послабити потужність Росії в майбутньому. І коли вдасться допомогти створенню незалежної України, яка буде перепону між нами і Росією. Остання на багато років не буде нам загрожувати... Але проблема в тому чи повстане Україна, чи має вона достатньо сил і людей, щоб організуватися, ми не можемо тут вічно знаходитися і тому звертаюся до місцевих поляків, щоб мене зрозуміли і допомогли. Це і в їх інтересах, не саботувати, а разом з українцями створити державу. Кордонів 1772 року відновлювати не буду, як колись бажав. Польща не потребує цих земель... Іншого не має – як спробувати створити самостійну Україну» [5, с. 43-44].

Військові події на українському фронті розвивалися дуже швидко і вже 7 травня польські війська разом з українськими загонами зайняли Київ. Щоправда, без боїв, бо радянсько-більшовицькі війська поспіхом втекли зі столиці й польська варта доїхала від Пущі-Водиці до Києва трамваем. З нагоди взяття Києва Петлюра і Пілсудський обмінялися телеграмами. Петлюра писав, що «пролита кров у боротьбі за свободу та незалежність наших держав міцно об'єднає два народи, надасть їм почесну роль у колі народів світу». Пілсудський відповів: «Відбувається боротьба за нашу і вашу свободу проти спільного ворога. Я переконаний, що порозуміння між Українською і Польською республіками принесе славу і добробут обом народам» [2, с. 157].

Як подає у своїй книзі М. Прушинський [6, с. 105-106], після звільнення Києва вночі до міста приїхав Юзеф Пілсудський, але незабаром покинув Київ напередодні параду, він вважав неможливим приймати парад союзницьких військ без головного отамана Симона Петлюри, котрий ще не встиг доїхати до Києва.

Симон Петлюра прибув до Києва пізніше, 24 травня. Про це залишив спогади ад'ютант Ю. Пілсудського М. Лепецький, який був очевидцем подій травня 1920 року. Він згадував: «Новина про приїзд людини, на котру було покладено останню надію визволення з більшовицької неволі, блискавично ширилася по місту. На великому майдані поряд зі Святою Софією зібрався натовп людей. Вони знаходилися на балконах і біля вікон... Петлюра над'їхав возом пари гарних коней, зупинився перед українськими військовими

підрозділами, які були сформовані на території Польщі». [8, с. 144]. В той же день на Софіївській площі відбувся парад українських і польських військ за участю 6-ї Стрілецької дивізії, який приймали С. Петлюра та польський генерал Риз-Смігла [9, с. 282].

16 травня С. Петлюра зустрів з Ю. Пілсудським у Вінниці, куди після взяття Києва переїхав уряд УНР, і де відбулися урочистості, присвячені переможним битвам. 17 травня на честь перемоги відбувся урочистий вечір у готелі «Савой». Пілсудський виступив з промовою в якій сказав, що Польща та Україна переживши тяжку неволю отримали свободу, і що метою Польщі не є нав'язування Україні чужої волі. Що представники польського і українського сеймів знайдуть платформу порозуміння. В кінці він сказав: «Від імені Польщі проголошую: «Хай живе вільна Україна!» [2, с. 159]. Після цього виступив С. Петлюра з такими словами: «Висловлюю радість і вірю, що кров ще тісніше з'єднала обидва народи» [10, с. 164].

Ю. Пілсудський провів переговори з головою уряду УНР І. Мазепою у присутності Головного отамана С. Петлюри. Зі спогадів І. Мазепи про цю зустріч: «Я коротко оповів Пілсудському про всі бажання нашого уряду і передав йому писаний проект унормування взаємовідносин між українською і польською владою на українських територіях. Вислухавши мене, Пілсудський сказав, що він все це радо приймає. Зокрема, щодо кандидатів на керівників поодинокими міністерствами, то він зазначив, що це наша внутрішня справа». На прохання С. Петлюри Ю. Пілсудський пообіцяв звільнити з полону вояків УГА, які висловлять бажання служити в армії УНР [11, с. 411].

Громадськість міста радісно вітала двох вождів українського та польського народів – Симона Петлюру та Юзефа Пілсудського, а міська влада влаштувала на честь переможців бенкет у своєму приміщенні. Відкрив урочистий обід С. Петлюра словами про спільну боротьбу за незалежність. Після нього слово забрав Ю. Пілсудський. Він сказав: «Польща і Україна пережили тяжку неволю, постійні переслідування були долею обох країн. Здобувши свободу, ми допомагаємо здобути її Україні... Буду щасливий, коли не я, скромний слуга свого народу, а представники польського і українського парламентів знайдуть спільну платформу порозуміння. Від імені Польщі підношу клич: хай живе вільна Україна» [2, с. 158-159]. Після відвідин Вінниці Ю. Пілсудський відразу від'їхав до Варшави.

Якщо охарактеризувати українсько-польські стосунки цього періоду, то в них можна побачити двосторонній прагматизм. Так, Пілсудський визнавав: «Коли йдеться про мою українську політику, то це експеримент. Я є тим, хто втягнув Польщу в це діло, тому можу сказати, що даю тепер українцям шанс. Якщо їм удасться, то вдасться; не досягнуть успіху, то не матимуть його. Є два методи, щоб навчити людей плавати. Я волю кидати їх на глибоку воду і примушую плавати. Це, я власне, роблю з українцями» [12, с. 44].

С. Петлюра теж реально дивився на речі і це ми бачимо з його зустріч з І.Огієнком, що відбулася 1 травня 1920 року, він говорив: «Чи думаєте, що я сліпий, і нічого не бачу? Але ж пригляньтесь

ж лишень до всього уважніше: чи маємо якийсь інший вихід із сліпого заулка, куди загнала нас зла доля? Чи ми самотужки при наших розбитті та безсиллі справді зможемо що зробити? Чи ви самі добре не знаєте, що з поляками треба бути або приятелями, або ворогами. Нейтральними з ними не можна бути. Я вибрав першу конечність, бо на другу у нас нічого нема» [13, с. 322].

Успіх спільного польсько-українського наступу був недовгим. Польський фронт було прорвано, і вже 11 червня 1920 р. більшовики знову захопили Київ [14, с. 370]. Польські війська почали відступати. У липні 1920 р. польська армія залишила лінію Бугу і відступила в напрямку Варшави.

Склалося так, що Пилсудський недооцінив військової сили більшовиків і не приділив достатньої уваги зміцненню як своєї армії, так і української. Також не вирішеним залишалося і земельне питання. Боячись експропріації вже розділених земель польськими землевласниками, українське селянство в значній мірі не підтримало союз з поляками. Також великої шкоди завдавала поведінка військової та цивільної польської влади, що часто поводитися як окупаційна. Про це говорив навіть і сам Ю. Пилсудський, коли казав про поведінку познанських полків: «З цими негідниками не навоюєш. Мене вже повідомляють, що вся смуга, якою ми проходимо, готова спалахнути і повстати проти нас» [12, с. 29]. Під час низька активних бойових дій польської армії проти більшовиків і відбувалися випадки недружнього, і навіть ворожого ставлення польських військових до українців, особливо до галичан. Все це примусило С. Петлюра звернутися наприкінці липня 1920 року до Головного Командування Держав Антанти з проханням вплинути на польське командування [15, с. 4].

Під час розпаду боїв, коли ще існувала надія на перемогу та повернення на рідну землю, С. Петлюра надіслав 14 липня листа до Ю. Пилсудського, в якому оцінював нові стосунки між двома державами. «Актом 22 квітня цього року, – писав він, – уряди Польської Речі Посполитої і Української Народної Республіки заключили історичну угоду для боротьби проти споконвічного ворога обох держав, який прибравшись у крайню форму руйнуючої демагогії має тенденцію повалити самостійність обох Республік... Будучи переконаним, що лише спільне братерське співжиття Речі Посполитої Польської і Української Народної Республіки може забезпечити їм тривалу і сталу майбутність, яка стоїть перед давнім імперіалізмом Московської держави, хоча б і переодягненим в новітню (комуністично-демагогічну) одягу, я хотів би усунути всі труднощі, які стоять на дорозі дальшого скріплення союзу обох Республік. 22 квітня цього року знайшлося у нас спільне довір'я, яке дало нам умову, що переломивши труднощі століття, повели армії наших народів дружньо на спільного споконвічного ворога». Турбуючись про подальшу долю українських західних земель, С. Петлюра звернувся з проханням до Пилсудського розпочати переговори польського уряду з представниками українського населення Східної Галичини [9, с. 255–269]. Уже тоді Головний Отаман був поінформований про наміри поляків укласти перемир'я з біль-

шовиками. У листі від 14 липня 1920 року до Ю. Пилсудського він писав: «Я гадав, що глибоко помиляються ті, хто надає тимчасовим успіхам ворога рішаче значення і вважає для себе потрібним починати із ним мирові переговори. Разом з тим, я не вважаю стратегічного положення союзних армій таким лихом, щоби воно навіяло безнадійність чи безвихідність становища. Я, як Головний Отаман українських військ, свідчу, що армія українська є здорова духом, перед ворогом не відчуває ляку і певна є в остаточній перемозі над ним» [9, с. 267].

У відозві від 13 липня 1920 року «До українського населення Галичини» С. Петлюра закликав добровольців поповнювати армію УНР, «щоб збільшити наші ряди для рішачого бою з москалями» [15, с. 5]. Ю. Пилсудський дав згоду на прийом цих добровольців у своєму розпорядженні від 15 липня 1920 року (Ч. 4067/1), яке було передано до всіх польських та українських військових і цивільних установ. Але польські військові власті гальмували ці заходи [15, с. 5].

С. Петлюра намагався зустрітися з Ю. Пилсудським і особисто обговорити життєво важливі питання. Враховуючи вкрай складну для Польщі ситуацію на фронті здійснити це було непросто. Польський головнокомандувач був вкрай зайнятий, тому переговорити з Ю. Пилсудським С. Петлюра не вдалося а ні в Перемишлі, а ні в Луцьку, де він деякий час перебував. Їх зустріч відбулася 16 липня в Замості. Ю. Пилсудський відверто сказав Головному Отаману, що змушений рахуватися з офіційною позицією країн Антанти стосовно польської політики щодо України, від допомоги яких суттєво залежить. «Українці самі повинні продемонструвати доконані факти, які б довели, що незалежна Україна насправді існує. Наприклад, підняли загальне повстання». Ю. Пилсудський не забажав обговорювати питання Східної Галичини. Також С. Петлюра підкреслив під час розмови, що укладення польсько-радянського перемир'я створить для українців ситуацію, коли вони будуть залишені тяжкій власній долі [4, с. 127–128].

У листі до А. Лівіцького від 24 липня С. Петлюра визнавав, що становище української армії в даний час дуже скрутне і так довго не може бути. Шо поляки з недовір'ям і підозрою ставляться до української армії: «До цього часу – з моменту переходу р. Збруч – армія нічого од поляків не отримала. Коли так тягтись буде, армія буде самовільно брати: ексцеси і зловживання неминучі... Якщо на протязі певного числа днів я не отримаю відповіді – буду вважати себе вільним од контактних обов'язків супроти польського командування, і якщо большевики прорвуть фронт, а поляки підуть на неможливі для нас умовини перемир'я чи миру, то, спасаючи і нашу армію, і нашу державність, примушений буду поступити так, як того вимагають інтереси української державності» [9, с. 366–367].

У цей складний час для Польщі, С. Петлюра далі залишався вірним цим угодам, що були підписані з Польщею у спільній боротьбі з більшовизмом. У листі до А. Лівіцькому він писав: «Я чесно хочу виконати свої обов'язки перед Пилсудським і Польщею і вживаю разом з урядом всіх мір, щоб не використалося тяжке становище Польщі, а навпаки, щоб в цей момент зна-

йдено було спільну мову і можливість спільних акцій проти Москви. Для цього Польща повинна відмовитись від імперіалістичної політики, а зокрема, дати можливість Галичині приєднатися до України» [16, с. 226].

Коли під Варшавою була розбита армія М. Тухачевського та почався її відступ на схід, це надало нових надій С. Петлюрі на визволення України. С. Петлюра надіслав на ім'я Ю. Пілсудського телеграму зі словами: «Українська Армія тішиться тріумфом Польських військ над спільним ворогом і запевняє, що разом з Польським Військом буде боротися до остаточної перемоги і до повного знищення ворога, котрий несе неволю обом народам. Перемога братерських Польських Військ сприятиме остаточному визволенню українського народу, спільні зусилля приведуть до мети, до якої прагнуть обидва народи» [17].

Під час радянсько-польських переговорів Ю. Пілсудський організував прорив загону кавалерії в напрямку на Коростень, щоб допомогти перейти українським і білоруським військам на територію Польщі через лінію фронту. 10 жовтня Коростень був звільнений дивізією Петлюри, підрозділи генерала Павленка зайняли Жмеринку. 24 жовтня була звільнена Вінниця, 10 листопада – повстання в Одесі.

Після протестів голови делегації Радянської Росії в Ризі наступ польських військ припинився. 12 жовтня у Ризі між польською стороною та радянською сторонами було досягнуто домовленість про перемир'я. Армія УНР втратила союзника, спроби протистояти сам на сам червоним виявилися нетривалими. 18 жовтня Ю. Пілсудський звернувся з прощальною відозвою до Армії УНР: «Від імені польської армії я вітаю армію Української Народної Республіки у той час, коли вона відродилася та зміцніла й прагне до того, від чого, може бути, залежить майбутнє Європи. Наша Армія пам'ятає криваві бої, в котрих брали участь українські війська, в дні перемог й години випробувань. Кров, яку ми проливали разом, й братські могили заклали камінь взаєморозуміння та успіху обох народів. Сьогодні, після двох років тяжкої боротьби з варварським загарбником, я прощаюся з мужніми воїнами Української Народної Республіки, хочу підкреслити, що в найтяжчі хвилини, під час нерівних битв вони високо несли свій прапор, на котрому гасло: «За нашу і вашу свободу», стало символом віри кожного солдата» [2, с. 177].

У відповідь Петлюра направив Пілсудському телеграму: «Я можу запевнити Вас, пане маршале, що й надалі українська армія не відмовиться від своїх завдань і понесе сама вже той прапор, який третій рік має над її рядами. Українська армія, виконуючи волю народу, до кінця буде боротися проти варварства, яке несе світові жорстокий і підступний ворог нашої і вашої волі» [19]. Безперечно, у цій телеграмі між рядків проступає важко стримувана гіркота і розчарування колишнім союзником, та ще більше – послідовне бажання не відступити від своєї позиції [15, с. 5].

24 жовтня Ю. Пілсудський прийняв ад'ютанта С. Петлюри О. Доцента. Обговорювали питання української армії в зв'язку з підписанням перемир'ям з Радянською Росією. 28 жовтня він відвідав Рівне, зустрівся в ставці україн-

ської армії з С.Петлюрою, котрому пояснив, що польський уряд проти продовження бойових дій проти радянських військ на Україні, тому Пілсудський не може перейти з підрозділами річку Збруч. Та незважаючи на це, обіцяв С. Петлюрі усіляку допомогу. Факт зустрічі Ю. Пілсудського з С.Петлюрою приховувався польською стороною з причини укладеного перемир'я з Радянською Росією [7, с. 276-278].

1 листопада Начальник держави Ю. Пілсудський зустрівся з головним Отаманом С.Петлюрою у ставці українських військ у Станіславові. Ця зустріч також, як і попередня, трималася у таємниці двома сторонами з тих самих причин. За спогадами Ю. Тютюнника, який був присутній на зустрічі, Ю. Пілсудський розповів С. Петлюрі про подальші військові плани Польщі [20, с. 24]. Під час відвертої розмови він познайомив Петлюру з подальшими польськими політичними планами, у тому числі стосовно України. Ю. Пілсудський підкреслив, що ситуація зараз така, що польська армія не піде далі на схід і припиняє військові дії. Але пообіцяв і надалі надавати допомогу Україні у її боротьбі за незалежність проти Радянської Росії, і постачання зброї та амуніції, за умови ведення військових дій армією УНР на сході від Збруча [18, с. 41].

8 листопада 1920 року Симон Петлюра написав до Юзефа Пілсудського листа. «В той час, як Ви будете читати цього листа, українське військо буде провадити бої з більшовиками за осягнення лінії р. Буг. Я почав офензиву, бо се єдиний вихід із становища, утвореного рижським трактатом, деякі пакти котрого для мене є незрозумілі та, певно, й не для мене одного, бо мені здається, що й знавці міжнародного права не все в тому тракті збагнули та пояснити можуть. Єдине, що для мене ясним є після ознайомлення з цим витвором дипломатичної мудрості, це те, що я залишаюся один і що Україні прийдеться провадити дуже ризиковану боротьбу на очах Європи, яка в позі Пілата буде дивитися на «схід». Він просив допомоги зброєю і амуніцією, припинити реквізію польськими представниками місцевої влади в українських селян продовольства та майна. «В тих складних та тяжких умовах, серед яких доводиться мені нині працювати, я моральну силу черпаю в певності самої справи і в тій симпатії, яку ви, п.Коменданте, маєте до цієї справи» – закінчував С. Петлюра [21].

Українсько-польський виступ, як згадує О. Павлюк, «від самого початку був приречений на невдачу. Насамперед тому, що цей союз значною мірою був і залишається «персональним союзом» двох глав держав – Петлюри і Пілсудського – і спирався на їхні особисті відносини й домовленості [...]. Разом з тим обидва лідери так і не змогли переконати в доцільності союзу своїх співвітчизників, і спільна українсько-польська акція не стала консолідуючим національним чинником ні в Україні, ні в Польщі» [22, с. 8]. Обидва національні лідери мали чимало спільного, передусім, що стосувалося їхнього соціалістичного минулого (С. Петлюра був одним з діячів УСДРП, а Ю. Пілсудський – лідером польських соціалістів) та недовіри до Росії (обидва вважали російський імперіалізм головною загрозою відповідно Україні й Польщі). С. Петлюра і Ю. Пілсудський,

навіть якщо й з тактичних міркувань, спромоглися відкинути нашарування складного історичного минулого і, всупереч національним менталітетам та уявленням обох народів один про одного, знайшли в собі мужність укласти військово-політичний союз. Головний Отаман у листі до генерала В. Сальського пояснював, що політик-реаліст не повинен піддаватися впливам спогадів про колишні непорозуміння і має прагнути до співпраці з Польщею як до необхідного етапу політичного розвитку [9, с. 263-264].

Вимушені до об'єднання фактично силою обставин, союзники (С. Петлюра і Ю. Пілсудський), здається, не надто довіряли навіть один одному. Принаймні Ю. Пілсудський, всупереч військовій конвенції, по суті чинив спротив будівництву скільки-небудь потужної уенерівської армії. Петлюра і Пілсудський зустрілися з жорстокою опозицією і в українському, і в польському суспільствах. Століття непорозумінь, конфронтації та конфліктів між двома націями далися взнаки. Варшавську угоду в Україні підтримало тільки дуже вузьке коло сподвижників С. Петлюри; по суті, не кращим було становище Ю. Пілсудського у Польщі. Більшість у сеймі, насамперед, народів демократи й партії центриської орієнтації вважали, що українська політика Пілсудського невідповідає інтересам Польщі та лише антагонізує Росію [22, с. 9]. Крім того, вони не довіряли українцям, вважаючи їх союзниками Німеччини й суперниками в боротьбі за Східну Галичину, і тому виступали різко проти підтримки української незалежності в будь-якій її формі [23]. Польські соціалісти, хоча й волили бачити Україну незалежною, не схвалювали розв'язання військових дій проти радянської Росії і виступали за мирні переговори [24, р. 190, 196]. Така позиція польських політичних сил, а також настрої широкого загалу стримували Ю. Пілсудського, а його східна «федераційна» програма так ніколи й не була розроблена в деталях [24, р. 190, 196].

На думку українських науковців, приреченість на невдачу було і в інші причини. Сподівання С. Петлюри на те, що спільний похід в Україну викличе вибух селянського повстанського руху проти червоних, майже не виправдалося. Причини такого стану речей українська історіографія відносить до практики польського війська в Україні: поляки поводили себе не як союзники, а як завойовники-окупанти. До причин подібного порядку належить і небажання польської сторони сприяти розбудові української армії, яка була, фактично, обмежена двома дивізіями, а галицькі бригади, що перебували у складі Червоної армії і перейшли на бік Армії УНР, на вимогу польського командування були роззброєні та інтерновані [22, с. 8].

Нарешті, українські історики вбачають, що не останню роль у поразці спільного походу зіграла відсутність його зовнішньополітичної підтримки. Франція, Великобританія і особливо, США, досить прохолодно поставилися до акції Пілсудського: «...Керівники США ніколи не довіряли Пілсудсько-

му, – занотовує О. Павлюк, – з підозрою ставлячись до його минулого – участі в соціалістичному русі і пронимецької орієнтації під час Першої світової війни» [22, с. 12]. Ще менше підстав у них було для довіри українським політикам у серпні 1920 р., коли в пресі була надрукована «Американська нота щодо ситуації в Польщі» [22, с. 13]. Вона базувалася на двох тезах – невизнанні радянської влади і неприйнятті розчленування Росії. Право на власну державність визнавалося лише за Фінляндією, Польщею та Вірменією, решта народів повинні були змиритися з територіальною цілісністю та недоторканістю кордонів Росії. Несприятливий зовнішньополітичний фактор, небажання країн Антанти бачити на післявоєнній карті Європи Українську державу розглядається сучасною українською історіографією як одна з найсуттєвіших причин невдачі національної революції [23, с. 64].

21 листопада Армія УНР вступила за Збруч. Кількома днями раніше Кам'янець-Подільський залишив уряд УНР. Повною окупацією території Наддніпрянської України військами радянської Росії припинила своє існування Українська Народна Республіка, український народ втратив свою незалежність.

Висновки. Українсько-польський наступ проти більшовиків від самого початку був приречений на невдачу, через те що цей союз значною мірою був і залишається персональним союзом двох глав держав – Петлюри і Пілсудського – і спирався на їхні особисті відносини й домовленості. Разом з тим обидва лідери так і не змогли переконати в доцільності союзу своїх співвітчизників, і спільна українсько-польська акція не стала консолідуючим національним чинником ні в Україні, ні в Польщі. Приреченість на невдачу була викликана й іншими причинами. Сподівання С. Петлюри на те, що спільний похід в Україну викличе вибух селянського повстанського руху проти червоних, майже не виправдалося. Українсько-польські стосунки, що склалися в подальшому, здебільшого мали напружений характер. Але взаємини, що склалися між С. Петлюрою та Й. Пілсудським, а також спільний похід 1920 року були тим історичним моментом, який сприяв у добу новітнього відродження тому, що Польща першою в світі визнала Україну як незалежну державу. Зараз наші держави розвивають добросусідські стосунки, ведуть мирну політику, спираючись на визнання суверенітету та кордонів обох держав, на співпрацю задля зміцнення безпеки і миру в Європі.

Українсько-польське порозуміння, якого досяг Симон Петлюра, і сьогодні має служити основою для підтримання нормальних міждержавних стосунків. Для майбутнього розвитку добросусідських відносин між нашими народами необхідно позбутися стереотипних уявлень, що, на жаль, мають місце. Їх слід будувати не на вкрай викривлених уявленнях про українсько-польські історичні стосунки, а на кращих сторінках нашої спільної тисячолітньої історії.

Список літератури:

1. Стахів М. Третя Советська республіка в Україні. – Нью-Йорк-Детройт-Скрантон, 1968. – 244 с.
2. Piłsudski J. Pisma zbiorowe. – Т. V. – Warszawa, 1990. – 308 s.
3. Дацків І. Варшавська угода 1912 р. // Наукові зошити історичного факультету Львівського університету. Збірник наукових праць. Випуск 10. – Львів, 2009. – С. 65-72.
4. Suleja W. Piłsudski a Petlura // Polska i Ukraina. Sojusz 1920 roku i jego następstwa. – Toruń, 1997. – S. 113-123.
5. Rok 1920. Rozmowy z Jyzyfem Piłsudskim. – Z Dziennika Antonego Listowskiego (1919-1920). Opracował A. Nowak // Arkana. – 1998. – N23.
6. Pruszyński M. Dramat Piłsudskiego. Wojna 1920. – Warszawa, 1995. – 209 s.
7. Jędrzejewicz W., Cisek J. Kalendarium życia Jyzyfa Piłsudskiego. – Т. II. – Warszawa, 1998. – 576 s.
8. Lепеcki M. W blasku wojny. – Lwyw-Warszawa, 1937. – S. 144.
9. Петлюра С. Статті, листи, документи. – Т. 1. – Нью-Йорк, 1956. – 480 с.
10. Вішка О. Симон Петлюра в Польщі і у Франції (1920-1926) // Polska i Ukraina. Sojusz 1920 roku i jego następstwa. – Toruń, 1997. – S. 163-175.
11. Мазепа І. Україна в огні й бурі революції. 1917-1921. – Київ, 2003. – 608 с.
12. Гудь Б., Голубко В. Нелегка дорога до порозуміння. До питання генези українсько-польського військово-політичного співробітництва 1917-1921 рр. – Львів, 1997. – 67 с.
13. Огієнко І. Урочистий в'їзд С. Петлюри до Кам'янця-Подільського 1 травня 1920 року // Наша культура. – 1936. – Ч. 5. – С. 321-331.
14. Соловійова В.В. Формування та діяльність дипломатичних представництв українських національних урядів 1917-1921 рр.: Дис. ... докт. іст. наук. – Київ, 2006. – 470 с.
15. Сергій Литвин. Петлюра і Пілсудський: спільний похід на Київ 1920 р. // Воєнна історія. – 2010. – № 2. – С. 5-19.
16. Симон Петлюра. Статті, листи, документи / Упорядник В. Сергійчик – Т. 3. – К., 1999. – 606 с.
17. Син України. – 1920. – № 8.
18. Serednicki A. Ofenzywa na Kijyw w roku 1920 oraz jej konsekwencie dla Armii z rządu URL w świetle prasy petlurowskiej w Polsce // Studia z dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej. – XXVIII. – 1993. – Cz. I. – S. 35-55.
19. ЦДІА у Львові. – Ф. 760, оп. 1, спр. 21. – Арк. 8.
20. Тютюнник Ю. З поляками проти України. – Харків, 1924. – 103 с.
21. ЦДАВО України, ф. 1429, оп. 4, спр. 2, арк. 2-3.
22. Павлюк О. Українсько-польський союз і політика США щодо УНР у 1920 р. // Український історичний журнал. – 2000. – № 6.
23. Pavliuk Oleksandr. Ukrainian-Polish Relations in Galicia in 1918-1919 // Journal of Ukrainian Studies. – Vol. 23, 1998. – № 1.
24. Wandycz Piotr S. Soviet-Polish Relations, 1917-1921. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1969.
25. Верстюк В.Ф. Союз Ю. Пілсудського – С. Петлюри 1920 р. в сучасній українській історіографії // Наукові записки. Том 41, Історичні науки. – К, 2005. – С. 61-66.

Зинкевич Р.Д.

Национальный университет «Львовская политехника»

**УКРАИНСКО-ПОЛЬСКО-СОВЕТСКАЯ ВОЙНА 1920 ГОДА:
С. ПЕТЛЮРА И Ю. ПИЛСУДСКИЙ****Аннотация**

Исследованы события украинско-польско-советской войны 1920 г. и роль в ней С. Петлюры и Ю. Пилсудского. Показано сотрудничество украинцев и поляков в борьбе против большевиков и проблемы, которые возникли в отношениях двух народов в данный период. Даны оценки в отношении двух лидеров государств к событиям, которые происходили в Украине в 1920 г. Показано последствия войны для Украины и Польши. Влияние этих событий на дальнейшее украинско-польское взаимопонимание, которого достиг Симон Петлюра.

Ключевые слова: украинско-польско-советская война 1920 г., С. Петлюра, Ю. Пилсудский, украинско-польские отношения, Армия УНР.

Zinkevych R.D.

Lviv Polytechnic National University

UKRAINIAN-POLISH-SOVIET WAR OF 1920: S. PETLIURA AND J. PIŁSUDSKI**Summary**

The events of Ukrainian-Polish-Soviet War in 1920 and the role it S. Petliura and J. Piłsudski are explored. Ukrainian and Polish cooperation in the fight against the Bolsheviks and the problems arising in relations between the two nations in mentioned period are showing. The assessment of relationships of two leaders of the events that took place in Ukraine in 1920 are given. The effects of war for Ukraine and Poland is showing. The impact of these events to further Ukrainian-Polish agreement, which reached Symon Petliura is showing also.

Keywords: Ukrainian-Polish-Soviet War in 1920, S. Petliura, J. Piłsudski, Ukrainian-Polish relations, the UPR Army.